

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 10. mars 2010

UMSÖGN MANNRÉTTINDASKRIFSTOFU ÍSLANDS UM FRUMVARP TIL LAGA UM BREYTINGU Á ALMENNUM HEGNINGARLÖGUM, NR. 19 FRÁ 12. FEBRÚAR 1940, MEÐ SÍÐARI BREYTINGUM (KYNFERÐISBROT), 138. LÖGGJAFARÞING 2009-2010, ÞINGSKJAL 45 - 45. MÁL.

Mannréttindaskrifstofu Íslands hefur borist til umsagnar ofangreint frumvarp til laga um breytingu á almennum hegningarlögum (kynferðisbrot). Með frumvarpinu er lagt til að gerðar verði breytingar á ákvæði 194. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 sem fjallar um nauðgun. Núgildandi ákvæði hljóðar svo: „Hver sem hefur samræði eða önnur kynferðismök við mann með því að beita ofbeldi, hótunum eða annars konar ólögmætri nauðung gerist sekur um nauðgun og skal sæta fangelsi ekki skemur en 1 ár og allt að 16 árum. Til ofbeldis telst svipting sjálfræðis með innilokun, lyfjum eða öðrum sambærilegum hætti.“ Ljóst er að áhersla laganna beinist einkum að þeirri verknaðaraðferð sem beitt er þegar nauðgun á sér stað, þ.e. ofbeldi, hótunum eða annars konar ólögmætri nauðung. Með frumvarpinu er lagt til að þessi áhersla á verknaðaraðferðina verði felld út úr ákvæðinu og að frekar verði áhersla lögð á þá verndarhagsmuni sem í húfi eru sem og samþykki eða skort þar á. Tillaga að endurbættu nauðgunarákvæði er því svohljóðandi: „Hver sem gerist sekur um nauðgun skal sæta fangelsi ekki skemur en 2 ár og allt að 16 árum.“ Með breytingunni verður ekki lengur lögð megináhersla líkamlegt ofbeldi tengt nauðguninni heldur verður unnt að beina sjónum einnig að þeim andlegu áverkum sem oft eru alvarlegustu afleiðingar nauðgana.

Mannréttindaskrifstofan lýsir ánægju sinni með frumvarpið og telur það stórt skref í átt að réttarbótum. Með þessu nýja ákvæði er sjónum beint nánar en áður að því hvort samþykki hafi raunverulega verið til staðar. Mikilvægt er að frumvarpið gerir ekki ráð fyrir að slakað sé á meginreglum opinbers réttarfars um sönnun, enda engin þörf á því til að ná fram sakfellingum ef réttara aðferða er gætt við rannsókn lögreglu og öflun sönnunargagna. Þá sýnir frumvarpið einnig þann vilja löggjafarvaldsins að dómstólar þyngi refsingar fyrir kynferðislegt ofbeldi með því að færa lágmarksrefsingu úr einu ári í tvö. Dómstólar virðast enn tregir til að nýta núgildandi refsiramma.

Mannréttindaskrifstofan tekur einnig undir þau sjónarmið sem fram koma í greinargerð með frumvarpinu um að núgildandi nauðgunarákvæði almennra hegningarlaga standist mögulega ekki mannréttindaákvæði um friðhelgi einkalífs. Það verður að teljast einkennilegt að til þurfi ofbeldi til að nauðgun teljist refsiverð á meðan slík verknaðarlýsing er ekki til staðar þegar um húsbrot er að ræða, sbr. 231. gr. almennra hegningarlaga. Þar er áherslan lögð á skort á samþykki til að fara inn í hús annars manns. Hvergi er minnst á verknaðaraðferð líkt og gert er í núgildandi 194. gr. almennra hegningarlaga.

Kynferðisbrot, og kynbundið ofbeldi almennt, brýtur gegn mannréttindum og grundvallarfrelsi þolenda sem eru í flestum tilvikum konur og börn. Íslenska ríkið á aðild að fjölda mannréttindasamninga og yfirlýsinga er snerta kynferðisbrot, má þar nefna mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna frá 1948, samning Sameinuðu þjóðanna frá 1979 um afnám allrar mismununar gagnvart konum, samninga um borgaraleg og stjórn málaaleg réttindi og efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi frá 1966 og samning Sameinuðu þjóðanna gegn pyntingum eða annarri grimmilegri og ómannúðlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu frá 1984. Einnig má nefna yfirlýsingu um afnám ofbeldis gegn konum, sem samþykkt var á 85. allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna,

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

almennar athugasemdir nefndar um afnám mismununar gagnvart konum nr. 19 og framkvæmdaáætlun Sameinuðu þjóðanna um málefni kvenna frá árinu 1995 (Pekingáætlunina). Þá ber að nefna mannréttinasáttmála Evrópu og félagsmálasáttmála Evrópu en Evrópuráðið hefur á síðustu árum lagt áherslu á nauðsyn sérstakra aðgerða til að sporna gegn ofbeldi gagnvart konum. Sérstaklega er vakin athygli á tilmælum þings Evrópuráðsins nr. 1582 frá 2002 og tilmælum nr. 1681 frá 2004.

Kynbundið ofbeldi er staðreynd á Íslandi og alþjóðlegar eftirlitsstofnanir á sviði mannréttinda hafa m.a. vakið athygli á því að vægt sé tekið á kynferðisbrotum innan réttarkerfisins. Mannréttindanefnd Sameinuðu þjóðanna hefur lýst áhyggjum sínum yfir miklum fjölda tilkynntra nauðgana samanbrið við fjölda saksókna vegna nauðgunar og mælist til þess að yfirvöld tryggi að ekki sé látið hjá líða að refsar fyrir nauðgun. Nefnd sú sem fylgist með framfylgd samnings um afnám allrar mismununar gagnvart konum hefur einnig lýst áhyggjum sínum af vægum refsingum í kynferðisafbrotamálum, sérstaklega í nauðgunarmálum og skorti á nákvæmum, þ. á m. tölulegum upplýsingum um dóma sem að hafa fallið í kynferðisbrotamálum. Árið 2008 lýsti nefndin einnig áhyggjum sínum af því ósamræmi sem ríkir á milli fjölda rannsakaðra mála í kynferðisbrotamálum og fjölda mála sem að leiða til opinberrar ákæru og dóms. Nefndin hvetur stjórnvöld til að tryggja að heildstæðum, lagalegum, og annars konar úrræðum sé til að dreifa, til að koma í veg fyrir, og bregðast við, ofbeldi gegn konum, einkum ofbeldi á heimilum og kynferðisofbeldi. Hvetur nefndin stjórnvöld til að efla rannsóknir og tölfræðilegar upplýsingar um ástæður og afleiðingar ofbeldis gegn konum og þá sérstaklega tengsl fórnarlamb og geranda og mögulegar ástæður þess að fórnarlömb eru rög við að leggja fram kæru. Nefndin beinir einnig þeim tilmælum til stjórnvalda að þau láti gera heildstæða athugun á skilvirkni íslenska réttarkerfisins þegar kemur að ofbeldisglæpum gegn konum og að í kjölfarið verði refsilöggjöf og lög um meðferð opinberra mála endurskoðuð til að ganga úr skugga um að gerendur séu ávallt sóttir til saka og dæmdir í samræmi við alvöru brots. Ef athuginin leiðir í ljós að þörf er á harðari refsingum þá ættu stjórnvöld einnig að kveða á um harðari refsingar vegna ofbeldisglæpa gegn konum með fyrrgreindum lagabreytingum. Mannréttindafulltrúi Evrópuráðsins telur ofbeldi gegn konum alvarlegt vandamál á Íslandi. Í skýrslu sem birt var 14. desember 2005, hvetur hann íslensk stjórnvöld til að efla aðgerðir gegn ofbeldi gegn konum m.a. með því að fræða fagaðila, þ. á m. lögreglu, ákærvald og dómara, um tiltæk úrræði gegn kynbundnu ofbeldi, m. a. nálgunarbann og stuðning við fórnarlömb.

Mannréttindaskrifstofan telur fyrirliggjandi frumvarp til þess fallið að sporna gegn refsileysi í kynferðisbrotamálum og vonast til að það nái fram að ganga.

Virðingarfyllt,

f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands
Kolbrún Birna Árdal, lögfræðingur